

लोक सेवा आयोग
नेपाल शिक्षा सेवा, अध्यापन समूह, माध्यमिक शिक्षा उपसमूह, राजपत्रांकित तृतीय श्रेणी, ग्याजेटेड सिभिल
मास्टर पदको खुला तथा आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

पाठ्यक्रमको रूपरेखा:- यस पाठ्यक्रमका आधारमा निम्नानुसार दुई चरणमा परीक्षा लिइनेछ ।
प्रथम चरण :- लिखित परीक्षा पूर्णाङ्क २००
द्वितीय चरण :- अन्तर्वार्ता पूर्णाङ्क ४०

प्रथम चरण - लिखित परीक्षा योजना (Examination Scheme)

पत्र	विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	प्रश्न सङ्ख्या × अङ्कभार	समय
प्रथम पत्र	पाठ्यक्रम तथा शिक्षण-सिकाइ	१००	४०	वस्तुगत बहुवैकल्पिक (MCQs)	१०० × १ = १००	१ घन्टा १५ मिनेट
द्वितीय पत्र	सम्बन्धित विषय	१००	४०	विषयगत (Subjective)	१० × १० = १००	३ घन्टा

द्वितीय चरण

विषय	पूर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	समय
सामूहिक परीक्षण (Group Test)	१०	सामूहिक छलफल (Group Discussion)	३० मिनेट
व्यक्तिगत अन्तर्वार्ता	३०	मौखिक	-

- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुन सक्नेछ ।
- पाठ्यक्रमको प्रथम र द्वितीय पत्रको विषयवस्तु फरक फरक हुनेछन ।
- प्रथम र द्वितीय पत्रको लिखित परीक्षा छुट्टाछुट्टै हुनेछ ।
- द्वितीय पत्रका सम्बन्धित विषयहरू:- १.नेपाली, २. गणित, ३.अंग्रेजी, ४.स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा वातावरण शिक्षा, ५. सामाजिक अध्ययन, ६.कार्यालय सञ्चालन तथा लेखा र ७.विज्ञान । उप-समूह सम्बन्धी विषयहरूमध्ये परीक्षार्थीहरूले कुनै एक विषयमा परीक्षा दिन सक्नेछन् र सो कुरा दरखास्त फाराममा अनिवार्य रूपमा उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।
- प्रथमपत्रका पाठ्यक्रमका एकाइहरूबाट सोधिने प्रश्नहरूको संख्या निम्नानुसार हुनेछ । द्वितीयपत्रको पाठ्यक्रमबाट यथासम्भव सबै एकाइहरूबाट प्रश्नहरू सोधिनेछ ।

प्रश्न पत्रकाएकाइ	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
प्रश्न संख्या	२	१०	४	२	१०	१०	१०	१०	४	१०	१०	४	१०	२	२

- वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नहरूको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन ।
- बहुवैकल्पिक प्रश्नहरू हुने परीक्षामा कुनै प्रकारको क्याल्कुलेटर (Calculator) प्रयोग गर्न पाइने छैन ।
- विषयगत प्रश्नका लागि तोकिएका १० अङ्कका प्रश्नहरूको हकमा १० अङ्कको एउटा लामो प्रश्न वा एउटै प्रश्नका दुई वा दुई भन्दा बढी भाग (Two or more parts of a single question) वा एउटा प्रश्न अन्तर्गत दुई वा बढी टिप्पणीहरू (Short notes) सोध्न सकिने छ ।
- द्वितीय पत्रमा प्रत्येक खण्डका लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरू हुनेछन् । परीक्षार्थीले प्रत्येक खण्डका प्रश्नहरूको उत्तर सोही खण्डको उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ ।
- यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियम तथा नीतिहरू परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाईएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ ।
- यस भन्दा अगाडि लागू भएको माथि उल्लिखित समूहको पाठ्यक्रम खारेज गरिएको छ ।
- पाठ्यक्रम लागू मिति : २०६६/११/२०/ देखि (२०७२/०७/२४ को निर्णय अनुसार सामूहिक परीक्षण समावेश)

प्रथम पत्र - पाठ्यक्रम तथा शिक्षण-सिकाइ

१. नेपालमा शिक्षा

- १.१ प्राचिनकाल देखि वर्तमानसम्म इतिहास
- १.२ विद्यालय तहको शिक्षा
- १.३ उच्च शिक्षा
- १.४ शैक्षिक संगठन
- १.५ अनौपचारिक शिक्षा
- १.६ आधारभूत शिक्षा र वर्तमान सन्दर्भ

२. पाठ्यक्रम

शिक्षाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि, पाठ्यक्रमको अर्थ र अवधारणा, छनौटका आधारहरू, निर्माण प्रक्रिया, आवश्यक अंगहरू, मूल्याङ्कनका मापदण्ड, परिवर्तनका कारणहरू, परिमार्जनको आवश्यकता, निर्माण र परिमार्जनमा पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको भूमिका, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रद्वारा प्रकाशित कक्षा ६ देखि १० सम्मको पाठ्यक्रम सम्बन्धी जानकारी, नेपाली सेना अन्तर्गतका विद्यालयहरूमा लागू गरिएका सबै तहका पाठ्यक्रम सम्बन्धी जानकारी ।

३. पाठ्यपुस्तक

निर्माण प्रक्रिया, परिमार्जनको आवश्यकता, पाठ्यपुस्तकका गुणहरू, पाठ्यपुस्तक निर्माणमा पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको भूमिका, पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको सम्बन्ध ।

४. शिक्षा मनोविज्ञान

- ४.१ भूमिका,
- ४.२ सिकाइका सिद्धान्तहरू,
- ४.३ प्रभावकारी सिकाइमा प्रभाव पार्ने तत्वहरू
- ४.४ शिक्षणमा सिकाइको प्रयोग

५. सिकाइ सिद्धान्त

शिक्षण-सिकाइका उपयोगी सिद्धान्तहरू, शिक्षण-सिकाइका नियमहरू तथा शिक्षण-सिकाइमा उत्प्रेरणाको प्रभाव र प्रवृत्तिको भूमिका, बाल मनोविज्ञान, शिक्षणका उद्देश्यहरू, शिक्षण प्रक्रियामा निरीक्षण र सुपरिवेक्षण, शिक्षकको भूमिका, शिक्षकमा हुनुपर्ने गुणहरू (शैक्षिक, सामाजिक, व्यक्तिगत आदि), शिक्षकमा हुनुपर्ने आधारभूत ज्ञान (विषयवस्तुको ज्ञान, विषय शिक्षणका उद्देश्यको ज्ञान, बाल मनोविज्ञानको ज्ञान, शिक्षणविधिको ज्ञान, शिक्षण योजनाको ज्ञान, शैक्षिक सामग्रीको ज्ञान, मूल्याङ्कन सम्बन्धी ज्ञान)

६. शिक्षण विधि

- ६.१ अवधारणा र विधिहरू:
 - ६.१.१ व्याख्यान विधि
 - ६.१.२ छलफल विधि
 - ६.१.३ खोज विधि
 - ६.१.४ आगमन र निगमन विधि
 - ६.१.५ परियोजना विधि
 - ६.१.६ समस्या समाधान विधि
- ६.२ प्रभावकारी शिक्षण-सिकाइका निमित्त विधिको चयन र उपयोग:

७. शैक्षणिक योजना तथा सामग्री

- ७.१ शैक्षणिक योजनाको अर्थ र आवश्यकता, किसिम - वार्षिक योजना, एकाइ योजना र दैनिक पाठयोजना ।
- ७.२ शैक्षिक सामग्रीहरूको किसिम, निर्माण र यसको प्रभावकारिता ।
- ७.३ प्रभावकारी शिक्षणका निमित्त शैक्षणिक योजना र सामग्रीहरूको प्रयोग ।

लोक सेवा आयोग

नेपाल शिक्षा सेवा, अध्यापन समूह, माध्यमिक शिक्षा उपसमूह, राजपत्रांकित तृतीय श्रेणी, ग्याजेटेड सिभिल मास्टर पदको खुला तथा आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

८. शिक्षण प्रक्रियामा निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण

- ८.१ निरीक्षणको अर्थ, अवधारणा र उद्देश्यहरु, निरीक्षकको भूमिका र निरीक्षण योजना, कक्षा निरीक्षणमा निरीक्षकको भूमिका, निरीक्षण तरिका, निरीक्षण पश्चातका कार्यहरु तथा सुझाव, नेपालमा निरीक्षण व्यवस्था ।
- ८.२ सुपरिवेक्षणको अर्थ, अवधारणा र उद्देश्यहरु, यसको आवश्यकता, विधिहरु, सुपरिवेक्षण र निरीक्षणमा भिन्नता र समानता, सुपरिवेक्षकको भूमिका ।
- ८.३ निरीक्षणका आधुनिक सिद्धान्त र अवधारणाहरु

९. परीक्षा र मूल्याङ्कन

अर्थ र आवश्यकता, परीक्षा र मूल्याङ्कनमा फरक, मूल्याङ्कनका प्रकृति र उद्देश्यहरु, प्रविधिहरु, नेपालमा वर्तमान परीक्षा प्रणालीको स्थिति र आवश्यकता, परीक्षाको किसिम (लिखित, मौखिक, प्रयोगात्मक), मूल्याङ्कनका साधनहरु, निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कन विधि

१०. परीक्षा सञ्चालन

व्यवस्थापन, परीक्षा सञ्चालन गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु, परीक्षा सञ्चालनमा सुपरिवेक्षकको अधिकार र कर्तव्य, परीक्षा सञ्चालन सम्बन्धी नियमहरु ।

११. प्रश्नपत्र निर्माण

विशेषताहरु र किसिम, प्रश्नपत्र निर्माण प्रक्रिया, विशिष्टीकरण तालिकाको महत्व र निर्माण, प्रश्नपत्र निर्माण गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरु, प्रश्नपत्रको विश्वसनीयता र वैधता ।

१२. उत्तरपुस्तिका परीक्षण

प्रक्रिया, अर्थ र आवश्यकता, निर्माण प्रक्रिया, उत्तरपुस्तिका परीक्षण सम्बन्धी निर्देशिकाको निर्माण तथा यसमा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु, परीक्षाफलको विश्लेषण र यसको उपयोगिता ।

१३. सेवासंग सम्बन्धित कानून

- १३.१ निजामती सेवा ऐन, २०४९
- १३.२ निजामती सेवा नियमावली, २०५०
- १३.३ शिक्षा ऐन, २०२८
- १३.४ शिक्षा नियमावली, २०५९
- १३.५ नेपाल शिक्षा सेवा (गठन, समूह तथा श्रेणी विभाजन र नियुक्ति) नियमहरु, २०५०
- १३.६ शिक्षक सेवा आयोग नियमावली, २०५७
- १३.७ विद्यमान नेपालको संविधान (शिक्षासंग सम्बन्धित मात्र)

१४. शैक्षिक अनुसन्धान तथा विकास

- १४.१ कार्यमूलक अनुसन्धान (Action Research) र यसको प्रयोग
- १४.२ फर्मेटिभ अनुसन्धान (Formative Research) र यसको प्रयोग
- १४.३ शैक्षिक विकासमा अनुसन्धानको प्रयोग

१५. शिक्षक शिक्षा

- १५.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि
- १५.२ शिक्षक तालिमसम्बन्धी वर्तमान व्यवस्था
- १५.३ तालिम दिने निकायहरु

लोक सेवा आयोग
नेपाल शिक्षा सेवा, अध्यापन समूह, माध्यमिक शिक्षा उपसमूह, राजपत्रांकित तृतीय श्रेणी, ग्याजेटेड सिभिल
मास्टर पदको खुला तथा आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

वस्तुगत बहुवैकल्पिक नमूना प्रश्नहरु

(१) धेरै विद्यार्थी भएको कक्षा कोठामा शिक्षण गर्दा तल दिइएका विधिहरुमध्ये कुन विधि प्रयोग गर्नु हुन्छ ?

- (क) प्रदर्शन विधि (ख) प्रयोगात्मक विधि
(ग) छलफल विधि (घ) क्षेत्रीय अन्वेषण विधि

सहि उत्तर (क)

(२) निर्माणात्मक (Formative) मूल्यांकन प्रणालीले तल दिएका छात्रछात्राहरुको कुन कुराको निर्णय गर्न सहयोग गर्छ ?

- (क) पास फेल (ख) कक्षा उकास्न
(ग) प्रमाणपत्र दिन (घ) कमजोर पक्षलाई सुधारन

सहि उत्तर (घ)

(३) शिक्षकको शिक्षण कार्य प्रभावकारी छ, छैन हेर्न कक्षा कोठाको कुन ठाउँमा बसेर कक्षा संचालन गर्नु राम्रो हुन्छ ?

- (क) सबभन्दा अगाडि विद्यार्थी बस्ने बेञ्चमा विद्यार्थीसंगै बसेर
(ख) विद्यार्थीहरु बेञ्चको सबभन्दा पछाडिको छुट्टै स्टूलमा बसेर
(ग) पढाउने शिक्षकको नजिक छुट्टै स्टूल राखेर बस्ने
(घ) कक्षा कोठाभित्र पस्ने ढोकामा बसेर ।

सहि उत्तर (ख)